

10 SAVETA KAKO MOTISATI DETE ZA UČENJE

Ako ste ikada sreli dete u uzrastu od 3-4 godine primetili ste da su pravi mali sunđeri, uvek željni novih znanja i iskustava. Poznata vam je roditeljska žalopojka: "Nikako da prestane pitati zašto, kako, svaki odgovor nosi još 5 pitanja sa sobom." A tek ona neugodna pitanja, na koja nemamo odgovor ili zalaze u domen intime, pa se roditelji preznojavaju, odgovaraju, izbegavaju ili poklope dete u nadi da će tome doći kraj.

Na žalost, čini se da kraj dođe kad krenu u školu. Iznenaduje i rastužuje činjenica da se tokom školskog uzrasta većina tih sunđera punih pitanja i interesovanja za sve, pretvori u mrzitelje učenja, kojima je škola, domaći zadaci, posebno čitanje teret i muka, koji svakodnevno nose i jedva čekaju da ga se reše. Na žalost, retki su oni koji zadrže početni elan i koji će i na kraju osnovne i srednje škole još reći da vole učiti.

Ipak, nije da deca postanu nezainteresovana i lenja sama od sebe. Oni to nauče. Iz mog iskustva najčešći problem je što su ocene postale same sebi cilj i to cilj koji nije detetov, već roditeljski, tako da dete nema osećaj da uči zbog sebe i postiže nešto za sebe, već da je to nešto što odrađuje za roditelje. Vrlo često svu odgovornost za učenje i školski uspeh roditelji, posebno tokom osnovne škole, preuzmu na sebe, tako da dete sve manje brine i razmišlja o školi, poučeno iskustvom – da to zapravo i nije njegova/njena briga i da će roditelji reagovati. Tako deca propuste usvojiti radne navike i preuzeti brigu o školi – što obično dođe na naplatu pri prelasku u srednju školu.

Nije da ima 10 pravila koja će rešiti sve, no navešćemo 10 značajnih i ne prekomplikovanih ponašanja uz pomoć kojih roditelji mogu motivisati svoje dete za učenje.

1. **Odgovornost za učenje i školu je na detetu**

Roditelji treba postepeno, u skladu s uzrastom deteta, prepuštati odgovornost za školu detetu. To znači da dete počne samo spremati školsku torbu za školu, brinuti o domaćim zadacima (šta ima za domaći, je li napisan ili nije), uzimati knjige za lektiru iz biblioteke, navijati sat i samo ustajati na vreme. Naravno da to sve neće raditi prvačić, no već tokom prvog razreda bi većina dece mogla preuzeti brigu oko pakovanja torbe, a i veći deo brige oko svojih zadataka.

Osim odgovornosti u obliku brige za svoje obaveze – koje roditelj treba polako prepuštati detetu, važno je da roditelj ima na umu da dete ide u školu zbog sebe i da se taj stav oseća u razgovorima koje vodi s detetom. Iz takvog odnosa proizlazi način komunikacije i razgovora koji detetu ne ubija volju za učenjem već deluje motivišuće. Iz mog psihoterapijskog iskustva deca preuzimaju odgovornost kad se

s njima razgovara o tome šta oni žele, s kakvim prosekom bi oni lično bili zadovoljni, šta njih zanima, a šta ne, zašto oni misle da će njima škola trebati u daljnjem životu. Već su učenici viših razreda osnovne škole sposobni razmišljati o korisnosti za daljnje planove. Ako misle da uče za roditelje, da ne bi bilo problema i galame kod kuće, njihova motivacija za rad je slaba i izvan njih samih. Za motivišući razgovor je sledeće:

2. Slušanje umesto prigovaranja i stalnih saveta

Vrlo česta, iako dobronamerna, greška roditelja je konstantno ispravljanje, prigovaranje detetu i deljenje saveta na svakom koraku. To ometa komunikaciju na svim poljima, no vezano za školu i učenje deca se uče da ne mogu sama rešiti problem, da to za njega/nju čine mama i tata i da je najbolje ako samo poslušaju što im je rečeno. Starija deca često shvate da ne moraju ni poslušati već samo čutati i praviti se da slušaju. Vrlo često takav odnos razvija pasivan otpor kod dece, tako da ćete čuti da kažu "Da, da, razumeo sam" pre nego i završite rečenicu ili primetite da odsutno klimaju glavom gledajući u televizor. U tinejdžerskom dobu, taj pasivni otpor često preraste u aktivni, pa svađe i odbijanje poslušnosti postanu svakodnevnicama. Čak i deca koja se ne opiru, nauče da probleme rešavaju roditelji, pa smanje svoj trud. Tako u školi ne pokušavaju razumeti gradivo, očekujući da će im to posle objašnjavati roditelji, puštaju da im se skupljaju loše ocene – skrivajući ih da ne bi bilo prigovaranja, prave se da razumeju i što ne razumeju, da ne bi bilo kritikovanja i savetovanja.

Slušanje deteta pretpostavlja da ne prilazimo tražeći kvar koji treba otkloniti, već sa ozbiljnim interesovanjem, dajući detetu priliku da ispriča šta mu je bitno, a s ciljem da čujemo kako se dete oseća, šta ono želi i kako mu možemo pomoći da samo reši problem. Vrlo je važno pitati dete šta želi od nas, kakvu pomoć očekuje, te proceniti koji deo ono može samo, a gde zaista mi moramo uskočiti. Cilj roditeljstva uopšteno je osposobiti dete da postane samostalna odrasla osoba, a deo toga je i samostalnost u školi, bilo po pitanju učenja i brige za svoj uspeh, tako i po pitanju odnosa s vršnjacima i učiteljima.

3. Podržavati, ohrabrivati, poštovati

Važno je ne razviti ili barem na vreme zameniti loše navike kritikovanja, prigovaranja, pretnji i potkupljivanja deteta. Umesto toga, dete je potrebno podržavati, ohrabrivati, poštovati i verovati u sposobnost deteta da samo savlada probleme i uspe u onom što želi. To bi značilo precrtati u svom ponašanju izjave kao što su: "Kako ti se to moglo dogoditi?", "Ne budi glupa!", "Opet ti nemaš domaći zadatak", "Kako to ne razumeš!? Uključi malo mozak", "Totalna si lenština!", "Ako tako nastaviš, moći ćeš biti samo đubretar kad odrasteš" i slične koje detetu ruše samopoštovanje i samopouzdanje te demotiviraju za bilo kakve daljnje pokušaje. Više razumevanja u razgovoru, tolerancija na greške, usmerenost na dete a ne na svoja osećanja – važni su za detetovu motivaciju za daljnji rad. Detetu je za savladavanje novog potrebna podrška i ohrabrenje, poverenje da ono to može. Pri tome je bitno da ta podrška nije samo na rečima i nije isprazna. Nije dovoljno samo reći detetu "Možeš ti to, verujem ja u tebe", posebno ne onda kad je dete frustrirano jer mu nešto ne ide, u takvim je situacijama osim podrške potrebno čuti u čemu je problem, pa zajedno s detetom potražiti moguća rešenja. Vešti roditelji (i vešti učitelji) uvek paze da je pri tome pomoć taman dovoljna, čim dete dođe nadomak tome da može samo – treba ga pustiti, tako da oseti malo prepreke i užitak savladavanja iste te, nakon toga glasno primetiti da je uspelo, da je "razumelo" kako treba, podržati i pojačati taj trenutak. Često se pomoć sastoji samo u tome da saslušamo dečju žalopojku, pitamo kako se oseća i šta bi mu moglo pomoći, te na kraju pustimo da se dalje "pati" sa svojim gradivom – jer je to sve što dete treba od nas. Neka deca zaista ne vole određeno gradivo, npr. geometriju ili učenje godina iz istorije – i treba im da se iskukaju. Tu uskakati kao glas savesti koji govori "Moraš!", "Ne bi se trebao tako osećati", "To ti je zadatak i gotovo!"

– ne pomaže, čak odmaže na način da se dete počne opirati i roditelju koji to govori te pojačava otpor prema učenju “dosadnog” gradiva. Detetu će pomoći roditelj koji ga razume, koji pokaže da zna kako mu je to teško, koji pokaže da ne zna kako bi mu pomogao, koji ponudi pomoć, ali je ne natura. Vrlo često dete koje oseti saosećanje i prihvatanje od strane roditelja, preuzima svoju odgovornost nakon što se izjeda ili kratkoročno odustane od zadatka, pa se vraća i nastavlja sa radom. Iskreni komentari roditelja tipa: “A da ti to ne napraviš, šta bi onda bilo? Ako nije strašno, pusti to.”, “Hajde se ti odmori, neće to pobeći.”, ili “Joj, to mora da je gadno i ja sam mrzela učiti napamet.” često dovode do toga da dete samo počne tvrditi da mora to uraditi i da se vrati poslu s više elana.

4. Realnost nasuprot perfekcionizma

Deca koja misle da nikad nije dovoljno dobro, da je četvorka ili “ne daj bože trojka” loša ocena i “Zašto nisi dobila 5, tako ti je malo falilo?” završe ili kao perfekcionista ili potpuno demotivisani za učenje i rad – jer “ionako neće biti dovoljno dobro”. Iako su perfekcionista često uspešni u školi, to nije dobar izbor, jer ni s jednim svojim uspehom nisu zadovoljni – jer nikad nije savršeno, a perfekcionizam je karakteristika koja često vodi u kasnijem životu prema depresiji ili barem konstantnom nezadovoljstvu. Deca koja odustanu zbog roditeljskih previsokih očekivanja naprosto prestanu pokušavati, niti se trude, u startu očekuju neuspeh ili gube svaki interes za postizanjem uspeha – jer znaju da nikad neće zadovoljiti očekivanja, “pa čemu se uopšte truditi”. Njih još kroz osnovnu školu roditelji uspevaju terati do relativnog uspeha, no u srednjoj više ne ide, a sve vreme odaju da ih to sve uopšte ne zanima, da konstantno postižu manje nego što bi mogli te da imaju druga interesovanja, bilo društvo, sport ili video igrice kojima su obuzeti. Ne treba naglašavati da je to deo maske, nije istina da im nije stalo. I oni su nezadovoljni, no to kriju i od drugih i od sebe. Oni odustaju jer im je bolno uvek iznova slušati kako nisu uspeli dostići roditeljska očekivanja. Manje bolno im je ne pokušavati nego uvek iznova pokušavati i izneveriti.

Realan roditelj zna koliko njegovo dete može, ali i koja područja njegovo dete zanimaju, a koja ne. Očekivanja da dete u svemu briljira nisu realna, dobro je i za dete da zna u čemu je bolji, a u čemu lošiji – da zna gde su njegove jake strane, talenti, ono u čemu može biti uspešan. To ne znači da se ne treba truditi tamo gde je teže. Naravno da treba, no očekivanja ne smeju biti previsoka. Za dete je najbolje kada je očekivanje u nivou sposobnosti ili tek mrvicu više, no previsoka očekivanja ubijaju decu “u pojam”. Realan roditelj će shvatiti kada je dete zadovoljno četvorkom koju je dobilo ili kada je ta četvorka taman ono što je zaslužio ili koliko može – i podržati to kao jedan jako dobar uspeh. Za gradivo koje detetu ide teže sve pozitivne ocene su dobre ocene. Slično je kod delova gradiva koje dete ne zanimaju. Roditelji bi trebalo da imaju na umu kako bi bilo njima da moraju da uče nešto što ih ne zanima, npr. kada bi mama trebalo naučiti sve golmane fudbalske lige, a tata nazive svih serija koje se kod nas emituju i glavnih likova. Nije lako biti odličan u nečemu što nam nije zanimljivo.

5. Pomoć je kad detetu damo alate da može pomoći samo sebi

Vezano za učenje to pretpostavlja više truda oko domaćih zadataka i učenja u početku – jer dete treba naučiti kako rešavati probleme, kako analizirati, kako izvlačiti zaključke, što traži više vremena od jednostavnog davanja gotovih rešenja. No, to je način kako će dete naučiti samo rešavati svoje zadatke i naučiti kako ciljano učiti. Ne manje bitno je da je to način na koji će dete naučiti da je učenje proces u kojem može osetiti interes, znatiželju, užitak otkrivanja nepoznatog i uspeh. Sve to dete gubi ako mu se serviraju gotova rešenja. Uspeh više nije detetov, već roditeljski, a detetu samo ostaje frustracija i osećaj nekompetentnosti. Ako ne mogu sam, dobijam nešto zato jer su mi dali gotovo rešenje ili put koji moram primeniti, a ne znam zašto – sve to što radim gubi smisao i ulazi u kategoriju dosadnih poslova koje ne volim i ne razumem. Pri pomaganju detetu, važno je da roditelj zna za koga to radi. Vrlo se

često takva pomoć svede na roditeljsku demonstraciju znanja ili čak na dvoboj znanja između dva roditelja – ko je u pravu i čiji način rešavanja je ispravan. Tada se dete oseća isključeno, objektom u celom događaju i izbegavaće tražiti pomoć u sledećoj situaciji kada mu bude potrebna. Puno je kvalitetnije kad roditelj pristupi jetetu kao partneru u rešavanju problema, postavlja pitanja koja detetu mogu pomoći da nađe rešenje, nudi puteve koje dete može istražiti, ukazuje na značajne tačke u kojima dete može uvideti gde se krije rešenje ili greška koja mu se potkrala.

6. Primer vredi više nego reči

Deca koja vole da uče, obično žive u domovima u kojima se znanje ceni, u kojima roditelji dopuštaju pitanja, različita mišljenja i intelektualne rasprave. Takvi roditelji vole kad dete traži odgovore, traži objašnjenja, daje svoje, drugačije mišljenje. Oni znaju razlikovati raspravu od svađe i cene dobar argument bilo da su ga sami smislili ili da je stigao od deteta. Oni s decom rado obilaze muzeje, galerije, zoološki i botanički vrt i druga mesta na kojima se mogu saznati nove stvari. Deca rastu uz intelektualno stimulirajuću okolinu, knjige i roditelje koji čitaju, okupljanja odraslih na kojima slušaju zanimljive rasprave, na kojima i sami mogu izneti svoje stavove i biti ozbiljno saslušani. Podsticanje propitivanja okoline i razloga zašto su stvari onakve kakve jesu, podsticanje razmene mišljenja i stavova, podsticanje propitivanja autoriteta i traženja argumenata za i protiv određenih stavova pa i činjenica, važni su za održavanje dečje znatiželje i želje za učenjem na životu.

7. Pomozite detetu da stekne zdrave radne navike

S radnim navikama se niko nije rodio. Kao što svi bez muke ili razmišljanja ujutru operemo zube i umijemo se, tako je moguće steći i radne navike koje čine obavljanje poslova lakšim, bez muke. Najvažnije je, kako samo ime kaže, steći naviku.- a to pretpostavlja ponavljanje u isto vreme na istom mestu. Detetu treba pomoći da ustali svoje vreme za učenje, treba imati mesto za učenje, da usvoji ritam rada s više kratkih pauza, da se nagrađuje nakon obavljenog posla – izlaskom napolje, druženjem sa drugarima, igranjem video igrice, odlaskom u bioskop, šetnju ili zabavom s roditeljima. Navika ponavljanja nakon škole i svakodnevnog učenja po malo pomaže da dete ostane usješno u školi i kada gradivo postane teže i obimnije, a ispitivanje u školi ređe.

8. Podstičite učenje s razumevanjem

Učenje napamet čini učenje bilo kakvog gradiva nalik učenju napamet telefonskog imenika – dasadnim, teškim i besmislenim. Podstičite dete da postavlja pitanja zašto je to tako, kako je do toga došlo i da nađe smisao u onom što uči. Treba im pomoći da nađu korist onog što uče, kakve to ima veze sa drugim već naučenim gradivom, kakve veze ima sa svakodnevnim iskustvom. To naravno pretpostavlja da oni nađu veze, a da je roditelj samo neko ko to pomaže, pogura kad zapne i opet pusti da samostalno idu dalje. Učenje ne sme biti ograničeno samo na školu ili izradu domaćih zadataka, učenje je kontinuirano deo našeg života. Dosadne podele na insekte i paukove, s pripadajućim razlikama postojaju životne kad treba reći je li buba uhvaćena na vikendici pauk ili pčela. (Za one u kojima još živi znatiželjno dete i odmah im se stvara pitanje u glavi – prebrojte noge, insekti imaju 3 para, pauci 4.) Svet oko nas je pun prilika za učenje, a ako ih koristimo zajedno sa svojom decom i nudimo deci da su u tome aktivni, njihova znatiželja i zaključivanje će ostati budni.

9. Izbegavajte privlačenja pažnje pomoću ocena

Važno je da deca redovno uživaju u društvu i pažnji roditelja. Zbog prezaposlenosti, pritiska drugih obaveza ali i pojma da su deca već velika i da mogu sama, roditelji često nemaju naviku druženja sa svojim detetom. Dete može puno toga samo ali mu opet nedostaje roditeljska pažnja pa, kad dobije

lošu ocenu, oseti puno roditeljske pažnje bilo da je ona pozitivna (u smislu brige i pomoći) ili negativna (u smislu kritikovanja, prigovaranja i teranja da pojačano radi). Ako detetu nedostaje pažnje, ono počinje nesvesno tražiti pažnju kroz češće dobijanje loših ocena. Kod dece je pravilo "Bolje i negativna pažnja nego nikakva." i iz toga proizilaze mnoge loše navike. Neki roditelji dobro uče s detetom, kvalitetno pomažu i podstiču dete na rad, no dete opet ne radi ništa ako roditelj ne sedi kraj njega/nje. U mojoj praksi to su često deca-tinejdžeri kojima, kad je frka, pomažu s matematikom i fizikom njihovi inače prezaposleni očevi. Obzirom da im nedostaju očevi, frke su sve češće. Prvo pravilo bi bilo – održati zajedničke aktivnosti s detetom sve dok dete pristaje na njih, biti redovan, imati nešto ustaljeno i to vreme koristiti samo za zajedničko druženje, nipošto za kritike ili ispitivanja.

10. Nije škola sve u životu

Česta greška roditelja je da školi daju prevelik značaj. Decu svakodnevno pitaju šta je bilo u školi, ali odgovori koje traže su isključivo usmereni na ocene i postignuće. A u školi se događa još puno toga, prijatelji, zaljubljanja, odnosi s učiteljima, zanimljivi ili dosadni satovi... A tu su i igrice koje igraju i događaji s vršnjacima izvan škole. Sve to bi deca rado pričala, ako bi ih roditelj saslušao sa zanimanjem i bez kritikovanja. Ako roditelja samo zanima uspeh, oni misle: "Baš njega briga za mene, samo hoće da zna koje sam ocene dobio." Za održanje poverenja i kvalitetnog odnosa s detetom, važno je ne ispustiti iz vida da oni imaju još života i izvan škole i ocena. Nije uvek tačna česta roditeljska pretpostavka: "dobre ocene = sve je u redu". Održati odnos poverenja s detetom, vođenje povremenih i naoko beznačajnih razgovora o igricama ili kasnije muzici i filmovima su put za zadržavanje poverenja koje će pomoći da dete dođe i kad mu bude potreban "ozbiljan" razgovor ili pomoć kad je u problemima. Slušajući te "obične" teme pokazujemo detetu da nam je stalo do njega i ono tako doživljava da je vredno i da je roditelj zainteresovan za njega/nju, te će imati poverenja i doći po pomoć kad bude stvarno važno.

(Tekst psihologa, psihoterapeuta)